

KS. ANDRZEJ MEGGER

„ŚWIĘTY JÓZEF W LITURGII KOŚCIOŁA
I POBOŻNOŚCI LUDOWEJ”
51. SYMPOZJUM WYKŁADOWCÓW LITURGIKI
NA WYDZIAŁACH TEOLOGICZNYCH
I W WYŻSZYCH SEMINARIACH DUCHOWNYCH
Kalisz 8-10 września 2015 roku

W dniach 8-10 września 2015 r. w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Kaliskiej w Kaliszu, który od XVII wieku jest jednym z głównym miejsc czci św. Józefa, odbyło się 51. Sympozjum Wykładowców Liturgiki na Wydziałach Teologicznych i w Wyższych Seminariach Duchownych. Uczestniczyli w nim, oprócz wykładowców liturgiki w Polsce, doktorantów różnych uczelni i zaproszonych prelegentów, biskupi: bp dr Adam Bałabuch (przewodniczący Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Episkopatu Polski), bp dr Stefan Cichy (wieloletni przewodniczący tej Komisji), abp dr Józef Górzyński (przewodniczący Podkomisji ds. Służby Liturgicznej), bp dr Piotr Greger oraz bp dr Ireneusz Pękalski. Wybór miejsca sympozjum korespondował z podejmowanym tematem, który brzmiał „Święty Józef w liturgii Kościoła i pobożności ludowej”.

Uczestników powitał rektor seminarium duchownego, ks. dr hab. Jan Grzeszczak (UAM), który nawiązując do słów Jana Pawła II, powiedział, że zadaniem św. Józefa jest troska o uporządkowane wprowadzenie Jezusa w życie dojrzałe i w pewien sposób przygotowanie Go do podjęcia misji w świecie. Odwołując się do początku historii zbawienia, gospodarz miejsca zacytował słowa faraona wypowiedziane do ludzi: „Idźcie do Józefa i co on wam powie, czyńcie” (Rdz 41, 55), które wskazują, że ukryte życie Patriarchy z Nazaretu jest swoistą wskazówką dla każdego człowieka.

Następnie głos zabrał przewodniczący Stowarzyszenia Liturgistów Polskich i Sekcji Wykładowców Liturgiki, ks. prof. dr hab. Czesław Krakowiak, witając wszystkich zgromadzonych w auli Centrum Józefologicznego i dziękując gospodarzom miejsca za umożliwienie spotkania. Ks. prof. Krakowiak krótko podsumował także dotychczasowe sympozja i podziękował współpracownikom za dotychczasową pracę, ponieważ w bieżącym roku kończy się druga kadencja władz Stowarzyszenia Liturgistów Polskich, co wiąże się z wyborem nowych zarządców. Sekretarz Stowarzyszenia Liturgistów Polskich, ks. dr hab. Waldemar Pałęcki MSF, prof. KUL, przedstawił

Ks. dr ANDRZEJ MEGGER – asystent Katedry Teologii i Duchowości Liturgicznej w Instytucie Liturgiki i Homiletyki na Wydziale Teologii KUL; adres do korespondencji – e-mail: a.megger@kul.lublin.pl

nowy tom *Studiów liturgicznych* i poprosił o weryfikację listy teleadresowej członków sekcji liturgicznej.

Pierwszą sesję obrad rozpoczął i przewodniczył jej o. dr hab. Kazimierz Lijka OMI, prof. UAM. Zgodnie z planem pierwszym prelegentem był ks. dr hab. Daniel Brzeziński (UMK), który przedstawił *Udział św. Józefa w zbawczych planach Boga w świetle adhortacji apostolskiej „Redemptoris Custos”*. Autor przypomniał najpierw kwestię fundamentalną, że podejmowane rozważania byłyby bez sensu, gdyby były oderwane od zbawczych czynów Chrystusa, od misterium paschalnego, które jest centrum i fundamentem liturgii oraz kultu świętych. Oni, współwielbieni z Chrystusem, są przykładem pociągającym wiernych przez Chrystusa do Ojca. Św. Józef, podkreślił prelegent, z oczywistych racji – roli w zbawczym planie Boga – odgrywa ogromną rolę w historii zbawienia. Adhortacja *Redemptoris Custos* powstała po to, aby pokazać aktualność misji św. Józefa, który strzeże i osłania zbawcze dzieło Zbawiciela, oraz aby ożywić jego kult. Papieski dokument mocno podkreśla, że skoro wcielenie Syna Bożego jest początkiem odkupienia, to św. Józef jest współpracownikiem i powiernikiem wielkich dzieł Boga. Jego ojcostwo ma charakter chrystologiczny i eklezjologiczny, dlatego jest on protagonistą i pierwszym dysponentem dzieła zbawienia, zaznaczył autor.

Drugi referat, pt. *Św. Józef w odnowionych tekstach Mszału i Liturgii godzin*, wygłosił ks. prof. dr hab. Krzysztof Konecki (UMK). Swoje wystąpienie podzielił na dwie części, w których najpierw wskazał, jak w pracach soborowych nad Konstytucją o liturgii pojawiał się temat kultu św. Józefa, ukazał zabiegi o jego odnowienie i podkreślenie rangi. Do ostatniego Soboru św. Józefowi poświęcone były dwie uroczystości: 19 marca – Oblubienica Najświętszej Maryi Panny i 1 maja – św. Józefa Robotnika, której ranga obchodu została zredukowana do wspomnienia dowolnego zgodnie z ogólnymi założeniami reformy kalendarza. Następnie autor dokonał analizy wskazanych w temacie ksiąg liturgicznych pod kątem genezy i treści tekstów obchodów związanych z Patriarchą z Nazaretu. W ostatniej części zwrócił uwagę na „nieobecność obecność” wspomnianego świętego w liturgii szczególnie w święto Ofiarowania Pańskiego (Józef z pewnością towarzyszył Maryi w świątyni) i w Adwencie, gdzie jego imienia nie zawierają żadne teksty eucharystyczne. Obecność św. Józefa jest przemilczana w liturgii adwentowej, zauważył prelegent, a przecież jest niezaprzeczalna i wyjątkowa.

Po krótkiej przerwie swój referat na temat *Imię św. Józefa w Modlitwach eucharystycznych* przedstawił ks. dr hab. Dariusz Kwiatkowski (UAM). Już Jan XXIII pragnął, aby św. Józef był patronem i opiekunem Soboru, dlatego szybko opracowano specjalne *memorandum*, w którym wskazano historyczne, dogmatyczne i liturgiczne przesłanki uzasadniające włączenie św. Józefa do Kanonu rzymskiego z tego względu, że był bardzo ważnym protagonistą w dziele odkupienia, opiekunem Zbawiciela i mężem Maryi. Do pozostałych Modlitw eucharystycznych został włączony na mocy dekretu w 2013 r.

Mszy św. wraz z nieszporem w kościele seminaryjnym o godzinie 18 przewodniczył bp senior Stanisław Napierała, który także wygłosił homilię. Nawiązał w niej do współczesnej sytuacji rodzin i małżeństw, dla których św. Józef może być

bliskim orędownikiem, a także podzielił się świadectwem wiary w opiekę św. Józefa nad Kościołem kaliskim. Biskup senior zwrócił także uwagę na nieobecność św. Józefa w *Credo*, bo nie można oddzielić Józefa od Maryi, ponieważ z woli Boga byli prawdziwym małżeństwem i razem uczestniczyli w wychowaniu Jezusa. Po Mszy św. i kolacji odbyło się spotkanie organizacyjne, podczas którego wybrano nowe władze stowarzyszenia. Przewodniczącym Stowarzyszenia Liturgistów Polskich został ks. dr hab. Waldemar Pałęcki MSF, prof. KUL, wiceprzewodniczącym – ks. dr hab. Dariusz Kwiatkowski, prof. UAM, a sekretarzem – ks. dr Andrzej Megger (KUL). Ustalono również datę następnego zjazdu na 13-15 września 2016 r. w Tarnowie.

Drugi dzień obrad rozpoczął się celebracją jutrzni. Po śniadaniu odbyła się sesja naukowa, której przewodniczył ks. dr hab. Daniel Brzeziński. Pierwszy referat tego dnia pt. *Kult św. Józefa w pobożności ludowej w świetle Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* wygłosił ks. prof. dr hab. Czesław Krakowiak (KUL). Rozpoczął od wyjaśnienia kwestii terminologicznych związanych z pobożnością ludową, ponieważ *Dyrektorium o pobożności ludowej* wydane w języku francuskim do pobożnych praktyk ludu chrześcijańskiego zalicza zewnętrzne praktyki pobożności, pobożność i religijność ludową oraz nabożeństwa (*pia populi christiani exercitia*), które są najbliższe liturgii. Pobożności ludowej, stwierdził prelegent, nie można lekceważyć ani traktować z pogardą, ponieważ wyraża religijne nastawienie wobec Boga, lecz z drugiej strony żadne praktyki pobożne nie mogą zastępować ani zastępować liturgii. Zgodnie z założeniami *Katechizmu Kościoła katolickiego* należy je oczyszczać i pogłębiać tak, aby zgadzały się z wiarą i prawem Kościoła oraz czerpały inspirację z Pisma Świętego. Pobożność ludowa, która czerpie ducha z kultury własnego narodu, obejmuje także postać św. Józefa, którego *Dyrektorium* wielokrotnie wspomina zarówno w związku z rokiem liturgicznym (Adwent, Wielki Post, marzec jako miesiąc św. Józefa), ale najczęściej w części poświęconej kultowi świętych. Jest patronem dobrej śmierci, a jego właściwe miejsce w liturgii należy rozważać w świetle Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* oraz miejsca kultu świętych w Kościele, które polega na wstawianictwie (*invocatio, intercessio*). Jest on dla chrześcijan przykładem w wierze, w doskonałym i milczącym posłuszeństwie Bogu i w dziewiczej miłości do Maryi, co znajduje swój wyraz w licznych nabożeństwach ku jego czci (m.in. Godzinki o Świętym Józefie, nowenny, tridua, Różaniec tajemnic Świętego Józefa).

Kolejnym referatem było przedłożenie ks. dr. Jacka Stefańskiego, bibliisty i ojca duchownego kaliskiego seminarium duchownego, który pierwotnemu tematowi *Św. Józef i Biblia lub Biblia o św. Józefie* nadał własny tytuł *Król Salomon i święty Józef – dwaj synowie Dawida i dwie świątynie*. Jak zaznaczył, w Nowym Testamencie tylko Jezus (aż 13 razy) i Józef (1 raz) są nazwani synami Dawida. W Starym Testamencie to miano odnosi się do króla Salomona, dlatego zestawiając obie postaci, prelegent przedstawił charakterystyczne elementy ich misji. Bóg zwraca się do Salomona we śnie, ten otrzymuje mądrość w obfitości i buduje świątynię, do której wprowadza Arkę Przymierza. Józef jest określony jako cieśla, co można tłumaczyć także jako

budowniczy i człowiek mądry. Józef, mówił referent, wprowadza Maryję do swojego domu, który odtąd można nazwać domem Bożym, świątynią, bo Maryja jest nową Arką Przymierza. Jeszcze innym wspólnym elementem – na który zwrócił uwagę biblista – jest fakt, że Salomon miał 12 lat, gdy został królem, a Jezus odnaleziony w świątyni również był w tym wieku, co oznacza, że Józef „przestaje być Salomonem”, a staje się nim Jezus. Po tym wydarzeniu Józef znika z kart Biblii, a pozostaje „nowy Salomon”. Ostatnią kwestią przywołaną w wystąpieniu było wskazanie na dużą wartość kościoła, domu Bożego, a w nim tabernakulum jako miejsc fundamentalnych dla sprawowania liturgii. Jak dom Józefa, tak kościół katolicki jest miejscem cichej, stałej i milczącej adoracji Boga ukrytego.

Po krótkiej przerwie kawowej głos zabrał ks. dr hab. Tadeusz Lewandowski (UMK), który w swoim przedłożeniu *Św. Józef w katechezie i przepowiadaniu* dokonał analizy polskiej bibliografii homiletycznej na temat św. Józefa i stwierdził, że po Vaticanum II brakuje w homiletyce opracowań dotyczących tego świętego. Podstawowe pytanie odnosi się do tego, jakie zasady stosować w przepowiadaniu o św. Józefie – zaczerpnięte z homilii o świętych czy o Matce Bożej? Homileta przypomniał następnie kluczowe źródła przepowiadania o św. Józefie, wśród których należy wymienić przekaz Pisma Świętego i interpretację Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, teksty euchologiczne (źródło liturgiczne), przy czym to ostatnie – podkreślił mówca – w praktyce często jest pomijane, chociaż zawiera więcej treści odnoszących się do Patriarchy z Nazaretu. Najczęściej stosowane w homiliach linie tematyczne obejmują udział Józefa w Bożym planie zbawienia, jego osobę w relacji do Maryi i Jezusa oraz do Kościoła, dla którego jest wzorem w przyjmowaniu słowa Boga i gotowości służenia, stróżem i opiekunem. Z tych względów podstawowymi normami w mówieniu o św. Józefie są zasada biblijności i chrystocentryczności, wezwanie do apostołstwa i podejście realistyczne, a nie sentymentalistyczne.

Sesja przedpołudniowa zakończyła się modlitwą Liturgii Godzin, po której uczestnicy udali się na wspólny obiad, a następnie na zwiedzanie Kalisza (Stary Gród, kościół Franciszkański, katedra i bazylika Św. Józefa). W centralnym miejscu kultu św. Józefa, przed cudownym obrazem Świętej Rodziny z Nazaretu, wysłuchali komunikat wygłoszonego przez ks. prał. dr. Jacka Plotę, kustosza bazyliki, na temat *Form kultu św. Józefa w bazylice w Kaliszu*. Historia tego sanktuarium rozpoczyna się w 1670 r. uzdrowieniem jednego z mieszkańców, który w podziękowaniu ufundował ołtarz wraz z obrazem. Szczególny rozwój kultu miało miejsce po II wojnie światowej, kiedy kapłani, więźniowie ocaleni z obozu w Dachau, jako wotum wdzięczności zaczęli co roku pielgrzymować do Kalisza. Niebywałym doświadczeniem było wysłuchanie *Akatystu ku czci św. Józefa*, wykonanego przez chór pod dyrekcją Jakuba Tomalaka. Następnie miała miejsce celebra Mszy św. o godz. 18, której przewodniczył biskup kaliski Edward Janiak, a homilię wygłosił ks. dr Sławomir Kęszka, który wskazując na cześć oddawaną przez wieki św. Józefowi w kaliskiej kolegiacie, wezwał do zawierzenia Bogu na wzór Opiekuna Zbawiciela. Ostatnim punktem dnia było spotkanie robocze poświęcone bieżącym sprawom.

Trzeciego dnia symposium, po Mszy św. i śniadaniu, pierwszy referat, zatytułowany *Św. Józef patronem Kościoła naszych czasów*, wygłosił ks. dr Andrzej Latoń, prezes Polskiego Studium Józefologicznego. Ostatni rozdział adhortacji apostołskiej Jana Pawła II *Redemptoris Custos* nosi nazwę „Patron Kościoła naszych czasów” i jest programowy dla zrozumienia postaci świętego dzisiaj i jego aktualności. Autor podkreślił, że Kościół wciąż jest w trakcie odczytywania tej postaci i ważne jest, aby był on towarzyszem w pielgrzymce wiary naszych czasów, ponieważ znalazł się we wnętrzu samej tajemnicy od wieków ukrytej w Bogu. Józef, który otrzymał nowe serce, jest typem każdego chrześcijanina, typem nowego stworzenia, bo otrzymał w swoim zwiastowaniu nowy stan egzystencji. Biorąc natomiast Maryję do siebie, uczy, jak kochać Kościół, i nieustannie osłania Mistyczne Ciało Chrystusa.

Ostatnia część tego dnia obrad obejmowała trzy komunikaty. Pierwszy został przygotowany przez ks. dr. Marcina Wiśniewskiego, prezbitera diecezji kaliskiej, egzorcystę, pustelnika mieszkającego w samotni, zajmującego się m.in. kultem św. Józefa. Swoje wystąpienie poświęcił *Działalności Polskiego Studium Józefologicznego*, które powstało 24 IX 1969 r. z inicjatywy biskupa Antoniego Pawłowskiego. Od początku prowadzono badania nad postacią św. Józefa, a na zainteresowanie Oblubieńcem Maryi miał wpływ także rozwój mariologii w Polsce (z sekcji mariologicznej powstała sekcja józefologiczna). Studium obecnie prowadzi działalność zarówno naukową, jak i wydawniczą. *Problematyką józefologiczną w kaliskim dwutygodniku „Opiekun”* zajął się ks. mgr lic. Andrzej Klimek, redaktor naczelny tego czasopisma. Od początku ukazywania się czasopisma (31 V 1998 r.), które dociera do dużej części diecezjan, podejmuje ono, obok wielu bieżących tematów z życia Kościoła i diecezji, formacji chrześcijańskiej, publicystykę mającą na celu pogłębienie i poszerzenie treści związanych ze św. Józefem. Ostatni komunikat przygotował ks. dr Mateusz Potoczny (UO), poświęcając go osobie *Świętego Józefa Ceśli w liturgii Kościołów Wschodnich*. Na wstępie prelegent podkreślił, że chociaż liturgiczne wspomnienie św. Józefa narodziło się na Wschodzie, to jednak nie zadomowiło się tam tak, jak w Kościele łacińskim. Najstarszy apokryf św. Jakuba podaje wiele mało znanych szczegółów z życia Patriarchy. Charakterystyczne dla liturgii Wschodu jest to, że na kult św. Józefa należy patrzeć bardziej przez pryzmat Narodzenia Pańskiego niż własnego wspomnienia. Teksty liturgiczne i pobożnościowe tradycji bizantyjskiej, syryjskiej i koptyjskiej ukazują Józefa jako przykład pokory, zawierzenia i prawości.

Na zakończenie ks. dr hab. Waldemar Pałęcki MSF, prof. KUL, nowy Przewodniczący Stowarzyszenia Liturgistów Polskich, krótko podsumował symposium, wskazując na aktualność podejmowanych zagadnień. Podziękował także ks. dr. hab. Dariuszowi Kwiatkowskiemu, prof. UAM, i wspólnocie Wyższego Seminarium Duchownego za doskonałą organizację i gościnność.